

А. А. Первушина,
аспірантка,
Н. С. Хатнюк,
кандидат юридичних наук,
доцент

ІНСТИТУТ СТОРІН ЯК ОСНОВНИХ УЧАСНИКІВ ГОСПОДАРСЬКОГО ПРОЦЕСУ

Досліджено теоретичні аспекти інституту сторін як основних учасників господарського процесу, зокрема проблеми термінологічного визначення та тлумачення поняття «сторони» як основного учасника господарського процесу, «позивача» та «відповідача» як сторін господарського процесу, а також розкрито характерні ознаки, якими повинен бути наділений суб'єкт господарювання, для набуття ним процесуального статусу сторони господарського процесу. На підставі отриманих висновків запропоновано удосконалення визначення сторін як основних учасників господарського процесу.

Ключові слова: сторони як учасники господарського процесу, позивач як сторона господарського процесу, відповідач як сторона господарського процесу.

Поряд з іншими інститутами господарського процесуального права інститут сторін як учасників господарського процесу не позбавлений суперечливих та неоднозначних положень, має як нерозтлумачені норми, так і прогалини у правовому регулюванні та теоретичному визначенні основних понять, у зв'язку з чим є актуальним та привертає увагу вчених-процесуалістів.

В теорії права виділяють дві основні ознаки суб'єктів певних правовідносин, по-перше, вони мають відповідний правовий статус, тобто наділені певними юридичними правами та обов'язками, по-друге, такі особи набувають здатності бути суб'єктами конкретних правовідносин на підставі законодавчих норм.

З метою повного та глибокого розкриття інституту сторін як основних учасників господарського процесу необхідно попередньо дослідити ряд питань, а саме, визначити поняття учасників господарського процесу, розтлумачити поняття сторони господарського процесу, окреслити осіб, які можуть виступати стороною господарського процесу, виділити ознаки характерні для сторін господарського процесу та розкрити поняття позивача і відповідача як сторони господарського процесу. Матеріал, викладений у науковій статті, є підґрунтям для майбутніх досліджень щодо визначення правового статусу сторін як основних учасників господарського спору.

Цілком слушно вважає М.А. Вікут, правильне визначення та тлумачення поняття і правово-

го становища сторін, а також об'єктивне дослідження всіх питань щодо участі сторін у цивільному процесі, є передумовою успішного здійснення судом правосуддя [10, С. 3]. Хоча М.А. Вікут висловлюється в аспекті цивільного процесу, але його точку зору можна запозичити до будь-якої форми судочинства, в тому числі й до господарської.

Сучасні наукові здобутки щодо досліджуваної у науковій статті проблематики, на які опирається автор. У сучасній господарсько-процесуальній науці можна відзначити наукові роботи Беляневич В.Е., Харитонові О.І., у цивільному ж процесі дослідженню правового статусу сторін цивільного процесу велику увагу приділяють Луспеник Д.Д., Штефан М.Й., Фурса С.Я., Тертишніков В.І. Бичкова С.С.. Дослідженням питань визначення характерних ознак сторін цивільного процесу займалися такі російські вчені як Михайлова Е.В. та Вікут М.А.. Незважаючи на існування у вітчизняній процесуальній науці комплексних досліджень інституту сторін у цивільному процесі, досі залишається поза увагою науковців дослідження інституту сторін як учасників господарського процесу й їх юридичної природи. Вищевикладене обумовлює актуальність досліджуваної у науковій статті проблематики.

Метою наукової статті є здійснення аналізу позицій науковців щодо визначення поняття та ознак сторін як в господарському процесі, так і в цивільному; 2) на основі отриманих висновків та здійснених досліджень сформулювати

власне визначення та розкрити характерні ознаки сторін господарського процесу.

Основний матеріал дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Штефан М.Й. досліджуючи існуючі класифікації суб'єктів цивільних процесуальних правовідносин в залежності від їх правового статусу, виконуваних ними функцій та їх законодавчого визначення, дійшов висновку поділити суб'єктів наступним чином: 1) особи, які здійснюють правосуддя у цивільних справах: а) суди, що розглядають і вирішують справи у першій інстанції; б) суди, що перевіряють законність і обґрунтованість рішень, ухвал у апеляційному і касаційному порядку та у зв'язку з винятковими та ново виявленими обставинами; в) особи, діяльність яких пов'язана з правосуддям – секретар судового засідання, судовий розпорядник; 2) особи, які беруть участь у справі: а) з метою захисту своїх прав та охоронюваних законом інтересів сторонами, третіми особами у справах позовного провадження, заявниками та заінтересованими особами окремого та наказного провадження; б) з метою захисту прав інших осіб, державних і громадських інтересів: органи прокуратури, посадові особи органів державної влади, посадові особи органів місцевого самоврядування, процесуальні представники, Уповноважений Верховної Ради України, органи адвокатури, підприємства, громадські організації, установи, об'єднання та окремі громадяни, згідно ст.26 ЦПК України; 3) особи, які не беруть безпосередню участь у справі, але сприяють розгляду справи – свідок, експерт, перекладач, особи, які мають письмові і речові докази, спеціаліст, особа, яка надає правову допомогу, судовий розпорядник, згідно ст. 47 ЦПК України [22, С.86].

Фурса С.Я. також виокремлює подібні три групи учасників цивільного процесу, за критерієм характеру їх інтересів, із яким суб'єкти звертаються до суду чи беруть участь у процесі, яку процесуальну роль вони виконують у ході цивільного судочинства, та особи, які не беруть участь у цивільній справі [20, С. 15].

Підсумовуючи вищезазначене та підтримуючи позиції вчених процесуалістів, ми пропонуємо, у господарському процесі як і у цивільному процесі виділити чотири групи учасників господарських процесуальних правовідносин, а саме: 1) учасники, що захищають власні матеріальні та нематеріальні права та законні інтереси; 2)

учасники, які захищають матеріальні та нематеріальні права та законні інтереси інших осіб; 3) учасники, що здійснюють правосуддя; 4) учасники, що сприяють здійсненню правосуддя.

Сторони господарського процесу – це основні учасники господарського процесу, без участі яких процес не розпочнеться, і не зможе завершитися винесенням судом рішення по суті справи, адже Господарський процесуальний кодекс України (надалі – ГПК України) в п. 6 ч. 1 ст. 80 передбачає підставу для припинення провадження по справі, а саме: ліквідація організації чи підприємства, яке є стороною у справі. Тобто якщо під час господарського процесу одна з сторін припиняє своє існування, то провадження по справі припиняється, і суд виносить ухвалу, а не постанову в якій міститься зміст вирішення господарського спору по суті.

Сторони мають у справі особистий юридичний інтерес, який може бути матеріальним (визначається спірними цивільними, господарськими, іншими матеріальними правовідносинами), нематеріальним і процесуальним (визначається наслідками розв'язання матеріально-правового спору, одержання певного за змістом рішення суду) за характером [11, С. 105]. Господарський спір, який виник між суб'єктами господарських правовідносин не зможе дійти свого логічного розв'язку без участі сторін у господарському процесі.

Доцільно дослідити поняття «сторони господарського процесу» з наукової точки зору. В юридичній літературі проблема термінологічного визначення поняття «сторони» залишається предметом багатьох дискусій. Дослідивши думку Харитонової О.І., яка зазначає, що сторонами господарського процесу є учасники судового процесу, між якими виник спір з матеріальних господарських правовідносин, у зв'язку з чим вони безпосередньо заінтересовані у розв'язанні справи господарським судом на їхню користь [11, С. 104], в цілому частково погоджуємося з такою позицією, але хотілось би зазначити, що оскільки кожна зі сторін господарського процесу зацікавлена, щоб спір був вирішений на її користь, а не на користь сторін в цілому. Штефан М.Й. у своїх наукових працях дає наступне визначення сторонам цивільного процесу: сторони у цивільному процесі є юридично заінтересовані особи, матеріально-правовий спір між якими є предметом розгляду і вирішення у цивільному судочинстві [22, С.102]. Вважаємо, що

вищенаведене визначення можна використати при тлумаченні поняття «сторони господарського процесу». Звернувшись до тлумачного словника господарського процесу, знаходимо роз'яснення, що сторони – це суб'єкти матеріально-правових відносин, які виступають на захист своїх інтересів, і на яких поширюється законна сила судового рішення [18, С. 45]. Обидва визначення наведені вище дуже схожі за своїм змістом.

Сторонами в господарському процесі є особи, між якими виник спір з матеріального (нематеріального) правовідношення. Безперечно «сторони» мають безпосередній зв'язок із матеріальними правовідносинами, оскільки до початку господарського процесу вони виступали суб'єктами матеріальних правовідносин. Але треба розуміти, що поняття «сторони господарського процесу» та «суб'єкти господарського права (матеріального права)» не тотожні. Первинним виникає матеріальне або нематеріальне правовідношення між суб'єктами, далі між ними виникає господарський спір, за умови ініціювання до розгляду та вирішення справи у господарському суді однією із сторін господарського спору суб'єкти переходять в статус учасників господарського процесу, а за умови порушення провадження у справі набувають статусу сторін як учасників господарського процесу.

До недавнього часу в доктрині арбітражного процесуального права процесуальна правоздатність і процесуальна дієздатність окремо не аналізувалися, ці два поняття замінялися поняттям «арбітражна процесуальна правосуб'єктність» [5, С. 90]. Процесуальна правосуб'єктність означає встановлену законом можливість бути суб'єктом процесуальних правовідносин. Поняття «правосуб'єктність» охоплює поняття «правоздатність» та «дієздатність».

Беляневич В.Е. у своїх дослідженнях наголошує, що сторони повинні мати господарську процесуальну правоздатність і господарську процесуальну дієздатність. Під господарською процесуальною правоздатністю сторони розуміється здатність мати процесуальні права та нести процесуальні обов'язки сторони. Господарською процесуальною правоздатністю володіють усі фізичні особи-підприємці та юридичні особи на підставі їхнього права на судовий захист у господарському суді своїх прав і законних інтересів [6, С.224]. Особа наділяється процесуальною правоздатністю з метою захисту

матеріальних прав і інтересів. Основна відмінність полягає в тому, що в матеріальному праві це здатність мати права та обов'язки, а в процесуальному – це можливість бути стороною у господарському суді. Такої ж думки притримується Луспенник Д.Д. у своїх дослідженнях [14, С. 40].

На відмінну від господарської правоздатності, у господарській процесуальній правоздатності жоден суб'єкт господарювання не може бути обмежений навіть судом. Тому погоджуюсь з позицією авторів [14, С. 37], які не розділяють думку Фурси С.Я. про те, що в разі відмови суду у прийнятті позовної заяви процесуальні права у позивача не виникають [20, С. 106]. У разі відмови у прийнятті позовної заяви, позивач має право на апеляційне (касаційне) оскарження ухвали суду про відмову у відкритті провадження по справі (ст. 62 ГПК України), у випадку повернення позовної заяви позивач має право на повторне звернення (ст. 63 ГПК України). Все приклади процесуальних прав особи, яка подала позовну заяву до суду з метою захисту своїх порушених прав та законних інтересів.

Погоджуємося з думкою професора Тertiшкікова В.І., що процесуальну правоздатність потрібно поділяти на загальну та спеціальну, останню розглядати як правоздатність по конкретній справі. Спеціальну процесуальну правоздатність слід перевіряти при відкритті провадження у справі, оскільки наявність загальної дієздатності ще не означає, що у заявника є правоздатність спеціальна, тобто правоздатність по конкретній справі [17, С. 53].

Але слід відрізнити поняття «не мати спеціальної правоздатності» та «бути неналежним позивачем (відповідачем)». Неналежний позивач (відповідач) не є суб'єктом спірних матеріальних правовідносин і визначається в ході судового розгляду справи. В той час, як «спеціальна правоздатність» визначається до відкриття провадження по справі. Господарська процесуальна дієздатність визначається як здатність особи своїми діями здійснювати процесуальні права та нести обов'язки в господарському суді. Держава, інтереси якої також можуть захищатися в господарському судочинстві, своїми діями не може безпосередньо здійснювати в суді свої процесуальні права та обов'язки. Саме через процесуальні дії прокурора чи органу державної влади та місцевого самоврядування виражається цивільна процесуальна дієздатність держави.

Наступною важливою умовою для участі у господарському процесі як сторона в юридичній літературі нерідко називають процесуальну (юридичну) заінтересованість сторін. Зазначається, що за загальним правилом звернутися до суду за судовим захистом права чи законного інтересу може лише та особа, якій, на її думку, це право чи інтерес належать. Тому позивач у позовній заяві повинен вказати на свою заінтересованість у справі, пославшись на зв'язок зі спірними матеріальними правовідносинами, а також на заінтересованість у справі відповідача [14, С. 40].

Вважаємо, що вимога щодо наявності юридичної заінтересованості позивача та відповідача в позовній заяві закріплена і в ГПК України, а саме в п.5 ч.2 ст. 54. У випадку не дотримання даної вимоги суд повертає позовну заяву (відповідно до п.3 ч.1 ст.63 ГПК України). Деякі науковці вважають, що юридична заінтересованість у справі це просте твердження особи, яке не має ніяких об'єктивних критеріїв, і її не можна розглядати в якості обставини, як процесуальне значення. Особа, яка звертається до суду, завжди стверджує, що вона заінтересована у справі, однак по-різному мотивує це у своїй позовній заяві [14, С.40].

У господарському процесі сторонами зазвичай виступають юридичні особи, що здійснюють підприємницьку діяльність і створені з метою отримання прибутку, тому вони переважно зацікавлені у вирішенні спорів.

Більшість науковців даючи визначення поняттю «сторони господарського процесу», не згадують про момент з якого набувається відповідний процесуальний статус. Сторони набувають процесуальний статус з моменту відкриття провадження у справі, тобто з винесенням ухвали про порушення провадження у справі (ст. 64 ГПК України).

Бичкова С.С. у дослідженні вищезазначеного питання, звертає увагу на те, що у процесуальному законодавстві України особи називаються «позивачами», «відповідачами» уже під час подання позовної заяви до суду, і навіть під час визначення підсудності, тобто позов ще навіть не подається, а лише вирішується до якого суду направляти справу. Стаття 21 ГПК України називає ту особу позивачем, що подала позов або в інтересах яких подано позов. Але якщо особа набуває статус сторони процесу з моменту подання позовної заяви, то які ж процесуальні

обов'язки на неї покладаються? Про які обов'язки відповідача можна вести мову, якщо ще відсутнє порушення провадження у справі, якщо майбутній відповідач навіть не підозрює про існування позову. Адже, як правило, відповідач дізнається про позов з надісланої судом копії ухвали про порушення провадження по справі.

У висновку свого дослідження Бичкова С.С. підсумовує, що сторони набувають процесуального статусу з моменту відкриття провадження по справі та додає, що необхідно правильно тлумачити нормативні приписи: що коли йдеться про дії, які вчиняються до відкриття провадження у справі, а також після відмови у відкриття такого провадження (наприклад, апеляційне оскарження ухвали про відмову у прийнятті позовної заяви), сторін спору потрібно розуміти як потенційних осіб, які беруть участь у справі. Бичкова С.С. не закликає до внесення відповідних змін до процесуального законодавства України, оскільки це істотно збільшить його зміст прийдеться прописувати такі поняття як «особа, яка подала позов», «особа, якій пред'явлено позовні вимоги» [9, С. 10].

У господарсько-процесуальному законодавстві України не визначено поняття «сторони господарського процесу», зазначено лише хто може бути стороною господарського процесу. Господарський процесуальний кодекс України (надалі – ГПК України) визначає, хто може бути сторонами під час вирішення господарського спору у суді, у стаття 21, яка досить обмежено регулює це питання і містить посилання на ст. 1 ГПК України.

Поєднавши зміст ст. 21 та ст. 1 ГПК України, розуміємо, що сторонами – позивачем і відповідачем – у господарському процесі виступають підприємства, установи, організації, інші юридичні особи (у тому числі іноземні), громадяни, які здійснюють підприємницьку діяльність без створення юридичної особи і в установленому порядку набули статусу суб'єкта підприємницької діяльності (підприємства та організації), а у випадках, передбачених законодавством України, також державні та інші органи, громадяни, що не є суб'єктами підприємницької діяльності. Стаття 2 ГПК України серед осіб, які звертаються до господарського суду з позовними вимогами, виокремлює підприємства та організації із заявами про захист своїх прав та охоронюваних законом інтересів; державні та інші органи — у випадках, передбачених законодавством

вом; прокурорів та їхніх заступників — в інтересах держави; а також Рахункову палату — в інтересах держави у межах повноважень, що передбачені Конституцією та законами України.

Стороною в господарському процесі повинен бути суб'єкт господарювання – юридична особа або фізична особа-підприємець. Згідно зі ст. 23 Цивільного кодексу України юридичними особами визначаються організації, які мають відокремлене майно, можуть від свого імені набувати майнових та особистих немайнових прав, нести обов'язки бути позивачами і відповідачами в суді й третейському суді. Статус юридичної особи не залежить від її форми власності або організаційно-правової форми. Статусу юридичної особи організація набуває з моменту її державної реєстрації та припиняється з моменту виключення з державного реєстру. Фізична особа-підприємець – це громадяни, які здійснюють підприємницьку діяльність без створення юридичної особи і в установленому порядку набули статусу суб'єкта підприємницької діяльності, який, як і статус юридичної особи, виникає з моменту державної реєстрації і припиняється з моменту відміни державної реєстрації і виключення з державного реєстру. Виходячи з наведеного вище, дійшли висновку, що юридична легалізація суб'єкта господарювання є обов'язковою мовою для набуття статусу сторони господарського процесу. Сторонами господарського процесу, згідно з діючим законодавством, можуть бути також іноземні юридичні особи. Сторонами господарського процесу можуть бути державні органи, органи місцевого самоврядування або некомерційні суб'єкти господарювання, але для досягнення мети їхньої діяльності, вони вступають у відносини із суб'єктами підприємництва.

У питанні визначення ознак, які характерні сторонам господарського процесу Харитонов О.І. та Стефан М.Й. виділяють такі ознаки: 1) ними є особи, між якими виник спір про право; 2) вони ведуть процес у справі від свого імені; 3) з приводу їх справи ухвалюється господарським судом рішення; 4) на них поширюються усі правові наслідки законної сили судового рішення; 5) вони несуть судові витрати; 6) їх правосуб'єктність допускає процесуальне правонаступництво тощо. Процесуально-правове становище сторін визначається принципом рівності їх перед законом і судом (ст. 4-2 ГПК України) [15, С. 55; 22, С. 102-110].

Поряд із вищенаведеними, можна зазначити ще й інші ознаки характерні для сторін: 7) наявність протилежних інтересів, що обумовлює їх протистояння один одному; 8) діють на захист власних прав та законних інтересів; 9) кожна із сторін заінтересована у вирішенні спору на свою користь; 10) наділяються відповідним процесуальним статусом із моменту відкриття провадження у справі; 11) можуть брати участь у справі через представників [8, С. 103].

Фурса С.Я. характеризує сторін процесу як осіб, які беруть участь у справі від свого імені та з метою захисту своїх власних прав та інтересів, спір між якими їхні суб'єктивні права та обов'язки має бути вирішений судом. Сторони – це суб'єкти спірних матеріальних правовідносин, але слід враховувати те, що на момент пред'явлення позову вони є передбачуваними суб'єктами, оскільки суд може дати відповідь про їхні остаточні права та обов'язки тільки після розгляду справи по суті, тобто у судовому рішенні [19, С. 135].

Необхідно зауважити, що чимало науковців виділяють «ймовірність» як ознаку сторін господарського процесу. Така ознака властива не лише правовому статусу сторін як суб'єктам спірних матеріальних правовідносин, «ймовірність» характеризує і сам факт наявності спірного матеріального правовідношення між сторонами. Із цього приводу вдало висловився Штефан М.Й., «...спір може виникнути і за відсутності матеріальних правовідносин у дійсності, тому правосуб'єктність сторін можуть мати особи, які лише вважають, що між ними існують зазначені відносини. Становище сторін у процесі тісно пов'язане з правопорушенням. Але може бути і без нього, внаслідок помилки про наявність між ними спірних відносин. Крім того, особа може вимагати від суду усунення умов, які створюють реальну загрозу порушення...» [8, С. 98].

Враховуючи наведені вище ознаки, вважаємо, що сторонами господарського процесу є юридично заінтересовані учасники судового процесу, між якими виник спір з матеріальних господарських правовідносин і підлягає розгляду та вирішення у господарському судочинстві.

Вважаємо за необхідне, дослідити термінологічне визначення понять кожної із сторін господарського процесу. Законодавець прописав у ст. 21 ГПК України визначення сторін господарського процесу, за яким позивачами є підп-

риємства та організації, що подали позов або в інтересах яких подано позов про захист порушеного чи оспорюваного права або охоронюваного законом інтересу, а відповідачами є підприємства та організації, яким пред'явлено позовну вимогу.

Сторонами у господарському процесі є позивач і відповідач. Харитоновна О.І. характеризує позивача як особу, на захист суб'єктивних прав і охоронюваних законом інтересів якої відкривається господарська справа у суді та розпочинається господарський процес. Відповідач — це особа, яка за заявою позивача притягується до відповідальності за порушення чи оспорювання його права і охоронюваного законом інтересу. [15, С. 57].

Фурса С.Я. визначає позивача як особу, на захист порушених, оспорюваних, невизнаних суб'єктивних прав, свобод та охоронюваних законом інтересів якої порушується справа у суді; відповідача як особу, яка вступає у процес або притягується судом до участі у справі за вказівкою і вимогою позивача [19, С. 135]. При цьому слід звернути увагу на те, і Фурса С.Я. на це також зазначає, що позивач лише припускає, що відповідне порушення його суб'єктивних прав та охоронюваних законом інтересів відбулося з боку відповідача, або що його дії можна характеризувати як порушення, і завдання суду здійснення всебічної перевірки припущення позивача щодо ймовірного порушення з боку відповідача. Якщо суддя під час дослідження матеріалів справи дійде висновку, що порушення не було, то суд позивні вимоги не задовольняє, якщо дійде висновку, що порушення відбулося не з боку особи, яка виступає відповідачем, то суд заміняє відповідача на належного відповідача, оформлюючи це ухвалою, і розгляд справи починається з початку.

Бичкова С.С. зазначає, що достатньою підставою для вступу у процес і набуття господарського процесуального статусу позивача є суб'єктивна впевненість особи, що її права порушені, оспорені або невизнані, а відповідач є вказівкою на це позивача [8, С. 103]. В той же час Луспенник Д.Д. пише, що звернення до суду з позовною заявою ще не гарантує особі набуття процесуального статусу позивача у справі [14, С. 35]. В даному випадку не можна стверджувати, що позиції обох науковців суперечать один одному, оскільки Луспенник Д.Д. має на увазі, що подання позовної заяви не є достатньою під-

ставою для отримання правового статусу сторони процесу, необхідно мати процесуальну правоздатність. Погодившись із позицією Бичкової С.С., вважаємо, що подання позовної заяви, за змістом якої зрозуміло причини позиції позивача стосовно особи відповідача, котра порушила його права та законні інтереси, є підставою для відкриття провадження по справі, а досліджувати обставини порушення прав позивача відповідачем суд встановить під час розгляду справи у судовому порядку.

Перспективним для подальших досліджень, на нашу думку, є питання визначення правового статусу сторін господарського процесу, вивчення правового регулювання участі як позивача, так і відповідача.

Література

1. *Господарський кодекс України* (зі змінами та доповненнями) від 16.01.2003 № 436-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 18, № 19-20, № 21-22. – ст. 418.
2. *Господарський процесуальний кодекс України* (зі змінами та доповненнями) від 06.11.1991 № 1798-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 6. – ст. 129.
3. *Цивільний кодекс України* (зі змінами та доповненнями) від 16.01.2003 № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40-44. – ст. 1308.
4. *Алексеев С.С.* Общая теория права: в двух томах // С.С. Алексеев – Т.2. – М.: Юридлит., 1982. – 360 с.
5. *Арбитражный процес* / Под ред. В.В. Яркова. – М.: Юрист, 1998. – С. 90.
6. *Беляневич В.Е.* Господарський процесуальний кодекс України: Наук.-практ. комент. – Видання третє. – К.: Видавництво «Юстиніан», 2009. – С. 222-231.
7. *Бичкова С.С.* Цивільне процесуальне право: навчальний посібник / І.О. Ізарова, С.С. Бичкова, В.І. Бобрик та ін.: під заг. ред. С.С. Бичкової. – К.: Атіка, 2006. – 384 с.
8. *Бичкова С.С.* Цивільний процесуальний правовий статус осіб, які беруть участь у справах позовного провадження: Монографія. – К.: Атіка, 2011. – 420 с.
9. *Бичкова С.С.* Щодо моменту набуття процесуального статусу особами, які беруть участь у справі. – Сімферополь: Кримський юридичний вісник випуск 2 (6), 2009.
10. *Викут М.А.* Гражданский процесс России: Учебник. – М.: Юристь, 2005. – 480 с.

11. *Господарське процесуальне право України: Підручник / За ред. О.І. Харитонової.* – К.: Істина, 2009. – С. 104-107.
12. *Гражданский процесс: учебник / под ред. проф. Комарова В.В.* – Х., 2001. – С. 69
13. *Захарова О.С.* Суб'єктний склад цивільний процесуальних правовідносин // Вісник Академії адвокатури України. – К.: 2009. – №3(16). – С. 21-26.
14. *Луспенник Д.Д.* Розгляд цивільних справ судом першої інстанції. – Харків: Харків юридичний, 2006. – С.22-30.
15. *Науково-практичний коментар Господарського процесуального кодексу України / За ред. О.І. Харитонової.* – К.: 2006. – С. 53-60.
16. *Паскар А.Л.* Цивільні процесуальні відносини: структурно-функціональний аналіз: автореф. дис. на здобуття наукового ступеня канд. юр. наук / А.Л. Паскар. – К.: 2009. – 20 с.
17. *Тертишніков В.І.* Цивільний процесуальний кодекс України: науково-практичний коментар. – Х.: 2006. – С. 35, 138.
18. Толковый словарь арбитражного процесса / Авт.-сост. Т.А. Григорьева, О.Ю. Сергеева. – М: ОАО «Издательский Дом «Городец», 2006. – С. 186.
19. *Фурса С.Я., Фурса Є.І., Щербак С.В.* Цивільний процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар: У 2 т. / За заг. ред. С.Я. Фурси. – К.: Видавець Фурса С.Я.: КНТ, 2007. – 916 с.
20. *Цивільний процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар: у 2-х т. Т.1. / За заг. ред. С.Я. Фурси.* – К.: Вид. Фурса С.Я., 2006. –Т. 1. – 912 с.
21. *Чечот Д.М.* Учасники гражданского процесса // Д.М. Чечот. – М.: Гос. юр. изд-во. лит. – 1969. – 191 с.
22. *Штефан М.Й.* Цивільне процесуальне право України: Підруч. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл. – К.: Концерн «Видавничий дім «Ін Юре», 2005. – 624 с.
23. *Штефан О.О.* Цивільне процесуальне право: навчальний посібник / О.О. Штефан. – К.: Юрінком Інтер, 2009. – 360 с.

А.А. Первушина

Институт сторон как основных участников хозяйственного процесса

Исследовано теоретические аспекты института сторон как основных участников хозяйственного процесса, в частности проблемы терминологического определения и толкования понятия «сторона» как основного участника хозяйственного процесса, «истца» и «ответчика» как сторон хозяйственного процесса, а также раскрыты характерные признаки, которыми должен быть наделен субъект хозяйствования, для приобретения им процессуального статуса стороны хозяйственного процесса. На основании полученных выводов предложено усовершенствование определения сторон как основных участников хозяйственного процесса.

A.A. Pervushyna

Institute of parties as main participants of economic trial

Investigation theoretical aspects of institute of parties as main participants of economic trial, in particular problems of terminology determination and interpretation of concept «party» as a main participant of economic trial, «claimant» and «defendant», as parties of economic trial, and also characteristic features which must to be allotted by the subject of menage for acquisition judicial status of party of economic trial. On the basis of the got conclusions the improvement of determination of parties is offered as main participants of economic trial.